

Vezani članci

Udri jače, manijače

Ништа није случајно

Chris Hedges: Trump je morbidni simbol Amerike

Neprijateljska propaganda:

Ministar s tehničkim poteškoćama

Noam Chomsky: Trump je zastrašujuća figura

Piše Tena Erceg

Mate Kapović: Ljevica je spremna za političku borbu

Nenad Dimitrijević: Režim traži neprijatelje

Zatvoreno društvo

Buna protiv Corbyna

Ujedinjeni napadi

Ne okreći se, Zinne

Radnička fronta i Nova ljevica zajedno na izborima u Zagrebu

Oliver Frljić: Demokracija ne može zaustaviti suvremeni fašizam

Lenjin pobjeđuje

Navala na Navaljnoga

Intervjui

23. travnja 2017.

Piše Tena Erceg

Jan-Werner Müller: Populizam uvijek pobjeđuje uz pomoć elita

Tvrdnja da su pobjede Brexita i Trumpa nastale na valu populizma koji će pregaziti elite duboko je obmanjujuća. Do dana današnjeg nijedan desni populist nije došao na vlast u Sjevernoj Americi ili Zapadnoj Evropi bez kolaboracije etabliranih konzervativnih elita

Novosti

Svidi mi se stranica

Budite prvi među prijateljima kome se ovo sviđa

Jemački politolog Jan-Werner Müller na američkom Sveučilištu Princeton bavi se fenomenom populizma. U Hrvatskoj mu je lani objavljena knjiga ‘Što je populizam?’ u izdanju TIM pressa.

oje okolnosti doprinose eksploziji desničarskog populizma u Evropi i Sjedinjenim Državama, je li to kriza političke reprezentacije, ekonomska kriza ili nešto treće? Da parafraziramo Hannah Arendt, koji su korijeni populizma? Populizam je uvijek oblik antipluralizma i u tom smislu je svugdje isti. Ipak, to ne znači da su razlozi njegovog uspona svugdje isti i uvijek moramo voditi računa o specifičnim nacionalnim konstelacijama. Dakle uniformna monokauzalna objašnjenja tipa ‘za sve je kriv neoliberalizam’ nisu uvjerljiva. Kao što je to radila Arendt, i mi trebamo razmišljati o sinergiji različitih elemenata, a ne o jedinstvenom uzroku ili korijenu. Naravno da ekonomski problemi igraju značajnu ulogu, jednako kao i očigledna moralna propast profesionalnih političara, čemu svjedočimo u Francuskoj. Ali ono što se još jasnije može detektirati na općoj razini jest rastući razdor između zagovornika otvorenosti – u smislu kulturne i ekonomske globalizacije, ali i otvorenosti prema etničkim, vjerskim i seksualnim manjinama u lokalnim sredinama – i zagovornika zatvaranja. Iako to ne znači da je populistima suđeno da trijumfiraju, konflikt je onaj kontekst u kojemu oni uspijevaju, jer oni su ti koji tvrde da znaju tko i što pripada u neku zajednicu, a tko ne. Populisti uvijek nude neki oblik identitetske politike.

Napad na neovisne institucije

noge vođe naziva se populistima, ali nisu svi takvi. Kako vi definirate populizam i uz pomoć kojih kriterija? Populisti uvijek tvrde da oni i samo oni istinski predstavljaju narod. Ova, na prvu loptu možda bezazlena retorika ima dvije vrlo štetne posljedice. Prva je ta da se njome svi ostali politički akteri odbacuju kao pripadnici korumpirane elite koja služi samo sebi. Drugo, građanima koji ne podržavaju populiste osporava se njihov status ‘ispravnih’ članova naroda. Drugim riječima, populisti nisu samo protivnici establišmenta, kakvima se predstavljaju kad su u opoziciji, već im je ključna karakteristika antipluralizam. Taj se antipluralizam manifestira u obliku isključivanja na razini partijske politike – svi drugi političari su ‘korumpirani’ – i na

razini isključivanja građana, gdje se protivnici populista izjednačavaju s izdajnicima naroda. Također, populistima svako političko pitanje istog trenutka moraliziraju: za njih ne postoji legitimno neslaganje oko politika i vrijednosti, samo ispravni protiv korumpiranih i podmuklih.

vrđite da je iznimno važno ne izjednačavati populizam i nacionalizam/rasizam. Zašto?

Populizam je tvrdnja o nečijem odnosu prema navodnom 'pravom' narodu. U tom smislu on ima formalan, relativno apstraktan karakter. No istovremeno mu treba i konkretan sadržaj kojim bi objasnio tko je taj pravi narod, a tko u njega ne pripada. U tom smislu nacionalizam populistima može biti vrlo koristan, ali nacionalizam, čak i rasizam, može postati utjecajan čak i ako političari nisu populist. Primjerice, nizozemski političar Geert Wilders, koji jest populist, prošao je na izborima u ožujku lošije nego što se očekivalo, iako se teško može reći da je 'izgubio'. S druge strane, njegov glavni *mainstream* oponent i pobjednik izbora, liberalni premijer Mark Rutte, primjenjivao je retoriku koja je vrlo slična Wildersovoj, primjerice poručivao je imigrantima da napuste zemlju ako se ne žele ponašati 'normalno'. Rutte nije postao populist niti je tvrdio da je on jedini predstavnik autentičnog nizozemskog naroda, ali je političku kulturu pomaknuo udesno bez ikakve propisne demokratske autorizacije građana.

Zašto je populizam prijatnija demokraciji?

Demokracija je, kao što je rekao moj sunarodnjak Jürgen Habermas, pluralistička zato što je narod imenica koja dolazi u pluralu. Čak i ako populist ne dođu na vlast, populistička retorika šteti političkoj kulturi jer podriva postojeće institucije. Na kraju krajeva, moraju nekako objasniti kako to da su baš oni jedini autentični predstavnici naroda a ipak ne uspijevaju osvojiti veliku većinu glasova. Da bi to učinili, oni će sugerirati da sistemom treba manipulirati; sjetimo se nedavnih izbora u Austriji i Americi, gdje je Donald Trump u jednom trenutku rekao da neće prihvatiti rezultate izbora ako na njima ne pobijedi. Naravno da je u demokraciji svatko slobodan kritizirati izborni sustav, ali govoriti 'budući da mi nismo pobijedili, znači da je sistem namješten' nije demokratski argument.

ožete li opisati vladajući stil populista?

Populisti napadaju neovisne institucije kao što su ustavni sudovi i mediji, proglašavajući ih neprijateljima naroda. Oni

su jedini koji provode istinsku volju pravog naroda, pa kao takvi imaju pravo na sve one koji ih kritiziraju ili pokušaju blokirati udariti nekom zakonskom odlukom u ime demokracije. Također, jako im je važno diskreditirati proteste civilnog društva, i to ne samo zbog simboličkih razloga, jer u njihovom diskursu civilno društvo ne može biti dio naroda ako se suprotstavlja njegovim jedinim autentičnim predstavnicima. Upravo zato oni će uvijek tvrditi da proteste financiraju i organiziraju strane sile, poput CIA-e, Sorosa ili Lufthanse, kao u slučaju Gezi protesta u Turskoj.

Snaga argumenata

matrate da nije dobro isključivati populiste samo zato što su oni isključivi. Kako bismo se onda s njima trebali nositi?

Potpuno isključivanje populista iz političke debate nije ispravno ni na strateškoj ni na moralnoj razini.

Isključivanjem se zapravo potvrđuje teza koju populisti uvijek govore svojim pristašama, ona da ih elite žele ušutkati, da ih se boje i da im nameću tabue. Ali to je krivo i s točke gledišta demokratske teorije jer populisti ipak, naročito ako su njihove stranke u parlamentu, predstavljaju građane, a ti građani zaslužuju ozbiljan politički angažman. Zato je poželjna otvorena rasprava u kojoj ćemo se oslanjati na snagu argumenata. Ali u toj debati važno je povući jasne granice, primjerice kada populist sugerira da Angela Merkel namjerava Volk zamijeniti Sirijcima, treba pojasniti da to nije normalna demokratska debata već teorija urote. Jedino tako će biti moguće da građani, pa čak i oni koji se slažu s nekim populističkim politikama, uvide opasnosti takve retorike. Pitanje kako se nositi s populistima često se tretira kao pitanje makijavelijanske strategije, je li važnije imati bolji 'narativ' ili bolji PR, no radi se o tome da treba ponuditi uvjerljiviji politički sadržaj.

opulistima se smatraju političari i s ljevice i s desnice, i Erdogan, i Viktor Orban i Hugo Chavez. Kako razlikujete 'normalnu' politiku ljevice i ljevičarski populizam?

Nikada nisam shvatio zašto neki zagovornici ljevičarskog populizma smatraju da socijalisti i socijaldemokrati mogu profitirati od populizma. Jer ako populizam shvaćaju onako kako ga ja shvaćam, dakle kao antipluralizam, onda to nije ništa drugo nego prijetnja demokraciji. Ako misle 'moramo komunicirati s ljudima na jednostavniji način jer oni ne shvaćaju kompleksne pojmove', tada to otkriva samo duboko

patronizirajući stav. Većinu onoga što izvjesni teoretičari vide kao korisno u populizmu može se dobiti i iz teorija kulturne hegemonije koje nisu antipluralističke.

rexit i pobjeda Donalda Trampa dva su fenomena za koja objašnjenja variraju od onih da su birači koji su za njih glasali rasisti, do onih da je uzrok strah proizašao iz ekonomske nejednakosti i depriviranosti. Kako biste ih vi objasnili?

Tvrdnja da su pobjede Brexita i Trampa nastale na valu populizma koji će pregaziti elite, unatoč tome što je taj val u Nizozemskoj privremeno zaustavljen, duboko je obmanjujuća. Do Brexita nije doveo samo vođa UKIP-a Nigel Farage, dapače, rezultat referenduma ključno se oslanjao na konzervativni establišment čiji su predstavnici dugogodišnji članovi Konzervativne stranke Boris Johnson i Michael Gove, a put za Brexit odavno je počela trasirati i duboko antievropska britanska štampa. Slično tome, ni Trump nije došao kao kandidat novog, antisistemskog protestnog pokreta odozdo, već je on bio predstavnik stare etablirane stranke, također uz blagoslov republikanskih teškaša kao što su Rudy Giuliani, Newt Gingrich i Chris Christie. Ono što se u Americi dogodilo u studenome nije bio neovisni trijumf populizma, već potvrda toga koliko je američka politika postala stranačka: 90 posto republikanaca glasalo je za Trampa i oni očito nisu mogli ni zamisliti da glasaju za demokrate, koliko god su istraživanja bilježila duboko nepovjerenje prema Trumpu. Do dana današnjeg nijedan desni populist nije došao na vlast u Sjevernoj Americi ili Zapadnoj Evropi bez kolaboracije etabliranih konzervativnih elita. Medijski prikazi o nezaustavljivoj najezi, ili pak ono što Marine Le Pen promovira kao teoriju domina gdje elite padaju jedna za drugom, značajno precjenjuju moć populista i skreću pozornost s odgovornosti konzervativaca za takve pojave. ■